

Теорія та історія держави і права

УДК 340.12:342.7

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19394889>

Політична реабілітація та її структура: теоретико-правовий вимір

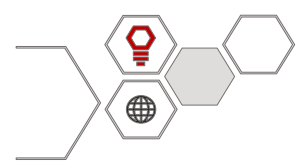
Тополевський Руслан Богданович,

доцент кафедри теорії, історії та конституційного права навчально-наукового
Інституту права та правоохоронної діяльності Львівського державного
університету внутрішніх справ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-9983-3322>

Прийнято: 14.03.2026 | Опубліковано: 31.03.2026

Анотація. У статті здійснено теоретико-правовий аналіз політичної реабілітації як самостійної правової категорії та розкрито її внутрішню структуру. Актуальність дослідження зумовлена потребою подальшого розвитку доктрини реабілітації жертв політичних репресій та членів їхніх родин, зокрема учасників ОУН-УПА та «шестидесятників», удосконаленням національного законодавства у цій сфері, а також необхідністю вироблення правових підходів до майбутньої реабілітації осіб, які зазнали політично вмотивованого переслідування в умовах тимчасової окупації українських територій.

Політичну реабілітацію визначено як системний публічно-правовий процес, спрямований на офіційне визнання незаконності або необґрунтованості переслідування з політичних мотивів, усунення його юридичних наслідків, відновлення політичного й соціального статусу особи, публічне відновлення її доброго імені та забезпечення гарантій неповторення подібних практик у майбутньому.

Встановлено, що первинним елементом цієї структури є офіційне визнання незаконності політичного переслідування, оскільки саме воно формує нормативну та ціннісну основу всього реабілітаційного процесу. Наступним елементом є усунення правових наслідків репресивних рішень, що, зокрема, включає скасування обвинувальних вироків, адміністративних чи позасудових актів. Окремим компонентом виступає відновлення політичного статусу, що передбачає подолання наслідків та суспільної маргіналізації.

Особливу увагу приділено публічному відновленню доброго імені, яке розглядається не лише як символічний акт, а як важливий правовий і соціальний механізм подолання стигматизації, дискредитації та нав'язаного образу «ворога». Самостійним структурним елементом визначено гарантії неповторення.

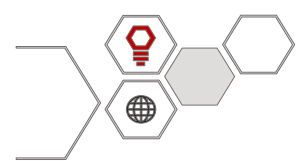
Зроблено висновок, що політична реабілітація є складним багаторівневим явищем, яке поєднує правовідновну, політичну, соціальну, аксіологічну та меморіальну функції. Її належне теоретичне осмислення має важливе значення для розвитку правової науки, удосконалення реабілітаційного законодавства та формування справедливих моделей подолання наслідків політичного насильства

Ключові слова: політична реабілітація, реабілітація жертв політичних репресій, ОУН-УПА, шестидесятники, репресії.

Political rehabilitation and its structure: theoretical and legal aspects

Ruslan Topolevskyi,

PhD, Associate Professor in the Department of Theory, History, and Constitutional Law at the Educational and Research Institute of Law and Law Enforcement of Lviv State University of Internal Affairs, <https://orcid.org/0000-0002-9983-3322>

Abstract. This article provides a theoretical and legal analysis of political rehabilitation as an independent legal category and examines its internal structure. The relevance of this study stems from the need to further develop the doctrine of rehabilitation for victims of political repression and their family members, particularly members of the OUN-UPA and the Ukrainian Sixtiers, the improvement of national legislation in this area, as well as the need to develop legal approaches to the future rehabilitation of persons who suffered politically motivated persecution under the conditions of the temporary occupation of Ukrainian territories.

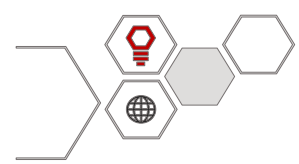
Political rehabilitation is defined as a systematic public-law process aimed at officially recognizing the illegality or groundlessness of politically motivated persecution, eliminating its legal consequences, restoring the individual's political and social status, publicly restoring their good name, and ensuring guarantees that such practices will not be repeated in the future.

It has been established that the primary element of this structure is the official recognition of the illegality of political persecution. The next element is the elimination of the legal consequences of repressive decisions, which, in particular, includes the annulment of convictions, administrative, or extrajudicial acts.

A separate component is the restoration of political status, which involves overcoming the consequences of marginalization. Particular attention is paid to the public restoration of good name, which is viewed not only as a symbolic act but also as an important legal and social mechanism for overcoming stigmatization, discrediting, and the imposed image of an "enemy."

It is concluded that political rehabilitation is a complex, multi-level institution that combines restorative, political, social, axiological, and memorial functions. Its proper theoretical understanding is of great importance for the development of legal science, the improvement of rehabilitation legislation, and the formation of fair models for overcoming the consequences of political violence.

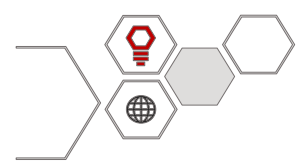
Keywords: political rehabilitation, rehabilitation of victims of political repression, OUN-UPA, the Ukrainian Sixtiers, repression.

Постановка проблеми. «Революція гідності» (2014) поставила перед українським суспільством питання щодо додаткового переосмислення подій минулого. Яскравим прикладом стало включення в ч.4 ст.3 Закону України «Про очищення влади» положення, якого встановило обмеження займати протягом десяти років з дня набрання чинності цим Законом, низку посад особам, які були «обрані і працювали на керівних посадах Комуністичної партії Радянського Союзу, Комуністичної партії України, Комуністичної партії іншої союзної республіки колишнього СРСР починаючи з посади секретаря районного комітету і вище», «обрані і працювали на керівних посадах починаючи з посади секретаря ЦК ЛКСМУ і вище» і «штатними працівниками чи негласними агентами в КДБ СРСР, КДБ УРСР, КДБ інших союзних республік колишнього СРСР, Головному розвідувальному управлінні Міністерства оборони СРСР, закінчили вищі навчальні заклади КДБ СРСР (крім технічних спеціальностей)» [1]. Адже частина працівників КДБ продовжували працювати в органах безпеки після проголошення Україною незалежності. У цьому відношенні, закономірними виглядали і подальші зміни в процесі реабілітації жертв політичних режимів.

Ще одним питанням, що стосується розвитку правового регулювання політичної реабілітації, є майбутня реабілітація жертв політичного переслідування на територіях окупованих російською федерацією з 2014 року.

Політична реабілітація в посттоталітарних суспільствах, або, як її ще називають, реабілітація жертв політичних (диктаторських або тоталітарних) режимів, постає як комплексний правовий механізм відновлення справедливості, що не вичерпується суто кримінально-процесуальним «скасуванням вироку». Її теоретико-правова складність зумовлена «багаторівневістю» наслідків репресій: поряд із юридичним статусом існують політичні та публічні (символічні) виміри – повернення особи та її дій до політичного та історичного виміру спільноти, відновлення честі, доброго імені та належної історичної пам'яті щодо особи. Інакше кажучи, політична

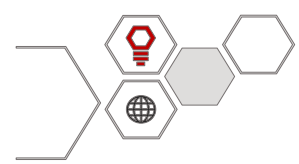
реабілітація є не одиничним, а «взаємопов'язаним політичним та правовим процесом» [2, р. 396].

Відповідно поняття «реабілітація» стосується не лише відновлення прав незаконно обвинуваченої особи, а й охоплює широкий діапазон діяльності держави, громадянського суспільства [3, р. 269] та окремих індивідів «щодо поновлення доброго імені людині та повернення її прав, порушених не лише слідчими чи судовими органами, але і будь-якими іншими інституціями» [4, с.314].

У конституційній площині така постановка питання спирається на засади верховенства права та відповідальності держави перед людиною, що вимагає не лише визнання незаконності переслідування, а й реального поновлення порушених прав [5].

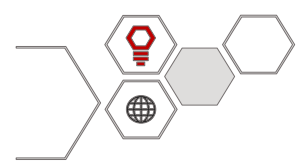
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження щодо репресій та реабілітації жертв в колишньому СРСР викликали інтерес не лише в українських та радянських дослідників, але й у іноземних авторів. Так, наприклад, К. Тішлер (Carola Tischler) у своїй праці «Den guten Namen wiederherstellen. Über die Rehabilitierung von Stalin-Opfern in der Sowjetunion» (1993) розкриває не лише зміст реабілітації як багатовимірне явище, яке могло включати юридичне виправдання, поновлення членства в КПРС, публічне відновлення репутації, а іноді й «історичне переосмислення місця репресованого в минулому» [6, с. 120].

Водночас авторка застерігає від надмірно жорстких класифікацій, через непослідовність та суперечливість радянської практики реабілітації. Важливим є її висновок, що процес реабілітації «завжди починався з правового аспекту, але ним далеко не вичерпувався», а рішення щодо реабілітації особи не означали автоматичного призначення компенсації [6, с. 120]. Дослідниця виділяє три фази реабілітації, що відбувалися за часів існування СРСР, однак вказує на її незавершеність. Так, хоча за її даними, лише протягом 1989 року юридично реабілітовано 807 288 осіб, ще 31 342 судових вироків були

скасовані, з них 90 % випадків реабілітації здійснювалися посмертно, дослідниця, при цьому, зазначає, що «хоча на рівні декларацій можна було говорити про завершення процесу, але на практиці він залишався далеким від завершення». [6, с. 121-124]. Таким чином, реабілітація жертв політичних режимів не може і не повинна перетворюватися на інструмент забуття, а має встановлювати способи і можливості забезпечення правди, пам'яті та відповідальності держави.

Американський дослідник-соціолог Л. Лабедз (L. Labedz) в своїй праці «Resurrection and Perdition» (1963) виділив юридичний, політичний та суспільний (публічний) виміри реабілітації. Юридичний вимір реабілітації означав припинення кримінальної справи (в радянські часи як правило це здійснювалося непублічно). Політичний вимір – відновлення політичного статусу (відновлення статусу члена КПРС) і зняття заборон на згадку в суспільному просторі. А суспільний вимір – офіційне повідомлення про відсутність складу злочину й публічне «повернення імені» [7, р. 49]. Евристична сила цих трьох вимірів полягає в тому, що вона фіксує можливість «неповної реабілітації». Інакше кажучи, суто юридичне припинення кримінальної справи чи визнання її незаконності, саме по собі може не забезпечити політичного відновлення та публічного повернення імені. В українській історіографії виклад цієї типології пов'язаний з дослідженнями Л. Місінкевича [8, с. 60]. Очевидно, що такий підхід частково може спрацювати щодо тих, хто безпосередньо був частиною радянської політичної машини і чия реабілітація відбувалася в рамках радянської правової системи. Втім, суттєво інші підходи потрібні при аналізі кримінальних справ опонентів радянському режиму – як от учасники ОУН-УПА чи в подальшому «шестидесятники» – та процесах їх подальшої реабілітації. У цьому відношенні, політична реабілітація в умовах незалежної України суттєво відрізняється від процесів реабілітації в рамках радянських юридичних процедур. Йдеться не лише про зняття обвинувачень та статусу кримінального

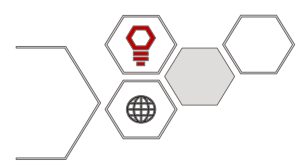
злочинця з тих, хто був незаконно переслідуваний за радянськими законами, а й про тих, хто, виступаючи проти радянської влади був засуджений як опонент радянської влади. Інакше кажучи, варто виходити з позиції, що навіть якщо особа була засуджена згідно з радянським законодавством, з точки зору сучасності такі дії є не злочином, а діями, спрямованими на можливість проголошення в майбутньому незалежної української держави. А, відповідно, вони мають зазнати юридичного перегляду. Таким чином, політична реабілітація, як реабілітація жертв політичних (диктаторських) режимів, має включати не лише юридичний перегляд рішень там, де це можливо, але й запровадження таких політико-правових інструментів, які б дозволили відновити чесне ім'я реабілітованої особи, за умов, в яких суто юридичні механізми не працюють.

У правовій доктрині реабілітацію жертв політичних режимів розглядають як явище, важливе в рамках концепцій конституціоналізму та правової держави. Реабілітація охоплює публічне спростування безпідставних обвинувачень, компенсацію матеріальної й моральної шкоди, відновлення честі, гідності та репутації [4, с. 314-315]. Більше того, дослідники пропонують визнати реабілітацію як інститут національного права та законодавства [9, с. 109].

Мета статті – теоретико-правове осмислення дефініції політичної реабілітації та визначення її структурних елементів.

Для розкриття цієї мети в ході дослідження, повинні бути досягнуті такі цілі: визначити законодавство, яке регулює питання реабілітації жертв політичних режимів, сформулювати дефініцію політичної реабілітації, використовуючи структурний підхід; на основі цієї дефініції розкрити структурні елементи політичної реабілітації.

Виклад основного матеріалу. Політична реабілітація в Україні врегульована низкою законів. Зокрема, йдеться про Закон України «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991

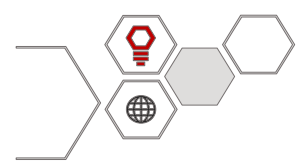

років» (1991) [10], який був суттєво змінений Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури реабілітації жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років» [11] вивівши політичну реабілітацію на новий, якісніший рівень. Закон України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років» (2015) створив умови для розкриття інформації необхідної для удосконалення реабілітації жертв політичних режимів[12]. В свою чергу Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті» (2015) [13] дозволив удосконалити умови для реабілітації тих, хто був опонентом радянської влади.

Разом із тим процедури реабілітації жертв політичних режимів все ще містять певні прогалини та недоліки – складність і формалізм процедур, дефіцит невідкладних компенсаційних інструментів, недостатня підтримка реабілітованих осіб та членів їхніх сімей.

Політичну реабілітацію, як реабілітацію жертв політичних (диктаторських, тоталітарних) режимів, пропонуємо визначати як системний публічно-правовий процес, спрямований на: а) офіційне визнання незаконності або необґрунтованості репресивного переслідування з політичних мотивів; б) усунення правових наслідків такого переслідування; в) відновлення політичного та соціального статусу особи; г) публічне відновлення її доброго імені, а також утвердження гарантій неповторення подібних практик у майбутньому в межах політики пам'яті та засад правової держави.

Запропонована дефініція виходить із того, що політичне переслідування є особливим видом публічного насильства, здійснюваного або санкціонованого державою чи квазідержавними структурами з метою усунення, покарання, залякування або дискредитації особи через її політичну позицію, переконання, участь у громадській, національно-визвольній, правозахисній, релігійній чи іншій суспільно значущій діяльності. Відтак, і реабілітація жертв політичних

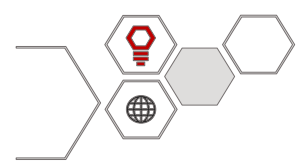
режимів, у цьому випадку, не може бути винятково сатисфакцією приватно правового характеру. Адже вона завжди має публічний вимір, оскільки пов'язана з переглядом позиції держави щодо минулих репресивних практик. При цьому варто зазначити поширену практику радянської влади приховувати політичні мотиви, засуджуючи опонентів радянської влади до відповідальності не за власне «політичні» злочини, а за сфабрикованими виразно кримінальними обвинуваченнями або примусово поміщаючи їх до психіатричних закладів в рамках каральної психіатрії.

Такий підхід узгоджується з конституційною вимогою відповідальності держави перед людиною (ст. 3 Конституції України) та обов'язком відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями й діями держави (ст. 56 Конституції України). Суттєвим є те, що українська держава бере на себе обов'язок перегляду саме рішень і дій органів колишнього СРСР, засуджуючи таку практику.

Запропонований погляд також дозволяє відмежувати реабілітацію жертв політичних режимів від суміжних понять. Так, кримінально-процесуальна реабілітація наголошує насамперед на відновленні прав особи у зв'язку з незаконним кримінальним переслідуванням, амністія чи помилування, можуть звільняти від покарання, але не заперечують факту вини особи, історична або моральна реабілітація можуть мати символічне значення, але не завжди супроводжуються юридичними наслідками [4, с. 316-317].

Можна стверджувати, в свою чергу, що політична реабілітація, як реабілітація жертв політичних (диктаторських) режимів, ґрунтується на протилежній презумпції – держава визнає незаконність переслідування й зобов'язана відновити порушені права, включно з репутаційним і компенсаційним вимірами.

Саме політична реабілітація, як реабілітація жертв політичних (диктаторських) режимів, поєднує в собі юридичний, публічно-владний, історичний і аксіологічний компоненти. Вона є інструментом відновлення

справедливості не лише щодо конкретної особи, а й щодо самого правопорядку, який був деформований політичним терором, репресивною «законністю» або квазілегальними практиками тоталітарної держави.

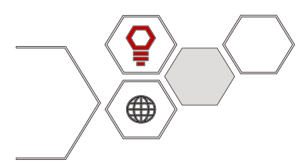
Які ж елементи охоплюються в рамках політичної реабілітації, інакше кажучи, яка її структура?

Як вказує К. Кубіло-Вега, заходи з відшкодування шкоди жертвам можуть виступати у формі «реституції, компенсації, реабілітації, задоволення вимог та гарантій неповторення».[14, р. 206]. Переосмислюючи це положення, запропонуємо наступну структуру політичної реабілітації.

1. Офіційне визнання незаконності або необґрунтованості переслідування. Першим змістовим елементом реабілітації жертв політичних режимів є офіційне визнання того, що переслідування особи було незаконним, свавільним, непропорційним або мотивованим політичними міркуваннями. Йдеться не просто про констатацію помилки в індивідуальній справі, а про правову та морально-політичну делегітимацію самого акту репресії. У цій частині реабілітація виступає формою публічного перегляду минулої державної практики.

Особливість такого визнання полягає в тому, що воно стосується не лише процесуального дефекту рішення, а й його ціннісної антиправової основи, його глибокої опозиції правам людини та принципу верховенства права. Якщо особу було переслідувано за переконання, належність до певного руху, участь у боротьбі за державність, критику режиму або іншу політичну активність, то реабілітація повинна фіксувати саме політичну природу репресії. Інакше відбувається лише часткове виправлення помилки, але не повне відновлення справедливості.

2. Усунення юридичних наслідків переслідування. Другим елементом реабілітації є усунення всіх юридично значущих наслідків політично мотивованого переслідування. Тобто, йдеться про перегляд та скасування вироків, рішень позасудових органів, постанов про вислання, конфіскацію

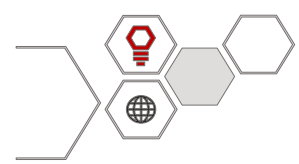

майна, позбавлення виборчих, трудових, освітніх, військових чи інших прав, якщо вони були наслідком репресивної практики.

Цей аспект має принципове значення, оскільки без ліквідації юридичних наслідків реабілітація жертв політичних репресій залишається декларативною. Особа може бути формально визнана жертвою політичних репресій, але вона або її рідні водночас продовжуватимуть нести тягар наслідків незаконного переслідування, зокрема історичний – у документах, архівах. Саме тому реабілітація має включати не лише символічне вибачення чи історичне визнання, а й реальні юридичні механізми відновлення порушеного становища особи чи її рідних, в тому числі матеріального.

3. Відновлення політичного та соціального статусу особи. Цей елемент значно ширший, ніж класичне процесуальне «виправдання особи» і не вичерпується ним. Політичне переслідування майже завжди має наслідком не лише обмеження свободи, а й руйнування суспільної суб'єктності людини: її виключають із політичного життя, маргіналізують, позбавляють професійних можливостей, стигматизують у публічному просторі, інколи – перетворюють на ворога у колективній пам'яті («бандерівці», «вороги народу», «іноземні агенти»).

Як вказує Джейн Р., «відшкодування справді є символом здійсненого правосуддя й містить елемент визнання тієї кривди, якої було завдано окремій особі та спільноті, а отже, набуває правового визнання» [15, р.660]. Тобто, реабілітація передбачає повернення особі її повноцінного місця у політичній та соціальній спільноті. У теоретико-правовому сенсі це означає відновлення особи як суб'єкта права, а не як об'єкта репресивної державної політики. У історико-правовому ж вимірі це означає перегляд офіційного наративу, в межах якого репресована особа була подана як злочинець, «антидержавний елемент» чи «ворог народу». І хоча, на сьогодні, значна кількість репресованих осіб була охоплена процесами реабілітації, важливим залишається забезпечення справедливості, щонайменше символічної[2, р. 399], для

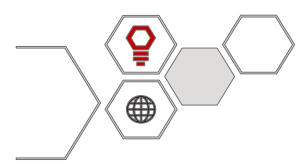
максимально можливої кількості таких осіб, в тому числі помертню, особливо для тих, хто залишився поза межами попередніх процесів реабілітації.

4. *Публічне відновлення доброго імені та створення гарантій неповторення такої практики.* Ця складова має особливу вагу саме для політичної реабілітації. Репресія в політичних справах майже завжди супроводжується публічним приниженням, наклепом, викривленням біографії, дискредитацією ідей та діяльності особи. Через це навіть після скасування вироку або зміни політичного режиму наслідки стигматизації можуть тривати десятиліттями.

Публічне відновлення доброго імені означає не лише індивідуальну сатисфакцію, а й корекцію колективної правової та історичної пам'яті. Держава у такому випадку не просто виправляє помилку, а визнає роль органів влади у продукуванні неправди як інструменту політичного панування. Саме тут політична реабілітація виходить на рівень політики пам'яті.

Водночас завершальним елементом цього блоку є гарантії неповторення. Реабілітація не повинна бути лише ретроспективним актом. Вона має мати проспективне значення: через засудження політичних репресій, відкриття архівів, формування правдивого історичного наративу, вдосконалення інституційних запобіжників, судовий контроль і конституційні гарантії прав людини. Демократична держава повинна створити умови, за яких подібні практики не можуть бути відтворені в майбутньому.

У цьому відношенні можна порівняти ставлення до репресій та реабілітації в Україні та російській федерації. Якщо Україна визнала радянські репресії ганебним явищем, яке потребує засудження та відновлення справедливості для репресованих осіб та членів їхніх родин[16, р.766], то в російській політичній та юридичній практиці радянські репресії відновили своє значення як належний інструмент державної діяльності, з подальшим закриттям та ліквідацією меморіальних місць пам'яті жертв політичних режимів. Більше того, самі репресії набули свого нового розвитку в переслідуванні осіб, які

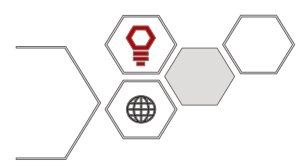
виступали проти дій російської влади, особливо після повномасштабного вторгнення 2022 року. За рівнем жорстокості ці репресії наближалися до радянських репресивних практик, а іноді й перевершували їх. На жаль, такі практики стосуються і мешканців тимчасово окупованих російською владою територій, які зазнають суттєвих переслідувань за підозрою в лояльності до української держави або нелояльності до російської влади.

Висновки. Політична реабілітація як реабілітація жертв політичних репресій є самостійною теоретико-правовою категорією та охоплює не лише юридичне скасування репресивних рішень, а й політичне та суспільне (публічне) відновлення статусу і доброго імені особи, навіть після її смерті.

Політичну реабілітацію як реабілітацію жертв політичних (диктаторських, тоталітарних) режимів варто визначати як системний публічно-правовий процес, спрямований на офіційне визнання незаконності або необґрунтованості репресивного переслідування з політичних мотивів; усунення правових наслідків такого переслідування; відновлення політичного та соціального статусу особи; публічне відновлення її доброго імені, а також утвердження гарантій неповторення подібних практик у майбутньому в межах політики пам'яті та засад правової держави. Саме в такому значенні політична реабілітація виступає важливим елементом перехідного правосуддя, політики пам'яті та конституційної моделі відповідальної перед людиною держави.

Українське законодавство сформувало необхідний каркас реабілітації, однак для його ефективності принциповими залишається розширення політики відкритості і доступу до архівів, уточнення критеріїв політичної вмотивованості переслідування та розвиток відновних механізмів, спрямованих на забезпечення реальності поновлення прав.

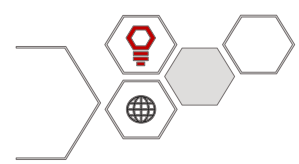
Особлива роль осмислення механізмів політичної реабілітації підтверджується наявністю сучасних репресивних практик, що здійснюються російською владою на тимчасово окупованих територіях, до осіб, які маркуються нею як нелояльні. Подальші дослідження цієї теми мають

враховувати перспективу розробки механізмів, які б забезпечували їхню політичну реабілітацію.

Література:

1. Про очищення влади. Закон України від 16.09.2014. № 1682-VII. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>
2. Sagatienė D. The Transformation of Lithuanian Memories of Soviet Crimes to Genocide Recognition *The International Journal of Transitional Justice*. Vol. 16, 2022. P. 396–405. URL: <https://doi.org/10.1093/ijtj/ijac022>
3. Hepworth A. Memory Activism as Advocacy for Transitional Justice: Memory Laws, Mass Graves and Impunity in Spain. *The International Journal of Transitional Justice*. Vol. 17, 2023. P. 268–285. URL: <https://doi.org/10.1093/ijtj/ijad017>
4. Забзалюк Д. Є. Інститут реабілітації у контексті розвитку сучасного конституціоналізму. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 92, ч. 5. С. 313–317. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/download/351222/338281/814009>
5. Конституція України. Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
6. Tischler C. Den guten Namen wiederherstellen. Über die Rehabilitierung von Stalin-Opfern in der Sowjetunion. *Jahrbuch für historische Kommunismusforschung*. 1993. S. 118–125. URL: https://www.kommunismusgeschichte.de/fileadmin/user_upload/JHK/1993/07_JHK1993_Tischler_S._118_125.pdf
7. Labedz L. Resurrection and Perdition. *Problems of Communism*. 1963. Vol. XII, no. 2 (March-April). pp. 48–59.

8. Місінкевич Л. Л. Висвітлення процесу реабілітації жертв політичних репресій у працях зарубіжних та вітчизняних дослідників. *Краєзнавство*. 2002. № 1–4. С. 60–63. URL: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/bitstreams/34222127-390b-4911-9b9c-5141b06d3ebf/download>

9. Проць О. Є., Кантор Н. Ю. Реабілітація як інститут національного права та законодавства: проблеми та шляхи їх розв’язання. *Публічне право*. 2023. № 1 (49). С.104-112. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/49/13.pdf>

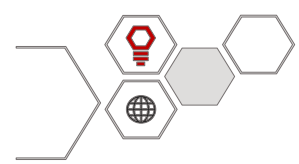
10. Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років: Закон України від 17.04.1991 № 962-XII. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/962-12>

11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури реабілітації жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років: Закон України від 13.03.2018 № 2325-VIII. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2325-19>

12. Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років : Закон України від 09.04.2015 № 316-VIII. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/316-19>

13. Про правовий статус та вшанування пам’яті борців за незалежність України у XX столітті. Закон України від 9 квітня 2015 № 314-VIII. База даних «Законодавство України» . Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19>

14. Cubillos-Vega, C. Reparation Policy in Gendered Political Violence: Gendered Torture During the Dictatorship and the Recent “Social Explosion” in Chile. *Journal of Human Rights and Social Work*. 2023. V.8. P.205–215 <https://doi.org/10.1007/s41134-023-00248-1>

15. Jain R. Victim assistance under the Rome Statute: Approach and effectiveness of the Trust Fund for Victims assistance activities *Leiden Journal of International Law*. 2025, V.38. P.641–664. URL: <https://doi.org/10.1017/S0922156524000608>

16. Gentile, M. War memorialization and nation-building in Ukraine. *Eurasian Geography and Economics*. 2025. V.66(7), p.765–792. URL: <https://doi.org/10.1080/15387216.2025.2498159>

References:

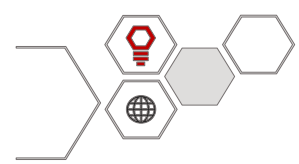
1. Pro ochyshchennia vlady. Zakon Ukrainy [On the Purification of Government. Law of Ukraine] 16.09.2014. № 1682-VII. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18> [In Ukrainian].

2. Sagatienė D. (2022) The Transformation of Lithuanian Memories of Soviet Crimes to Genocide Recognition *The International Journal of Transitional Justice*, Vol. 16. 396–405. Retrieved from <https://doi.org/10.1093/ijtj/ijac022>

3. Hepworth A. (2023) Memory Activism as Advocacy for Transitional Justice: Memory Laws, Mass Graves and Impunity in Spain *The International Journal of Transitional Justice*, Vol. 17, 268–285. Retrieved from <https://doi.org/10.1093/ijtj/ijad017>

4. Zabzaliuk D. (2025) Ye. Instytut reabilitatsii u konteksti rozvytku suchasnoho konstytutsionalizmu.[abzalyuk, D. E. The Institution of Rehabilitation in the Context of the Development of Modern Constitutionalism] *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo.* V. 92, part 5. p. 313–317. Retrieved from <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/download/351222/338281/814009> [In Ukrainian].

5. Konstytutsiia Ukrainy.[Constitution of Ukraine] Verkhovna Rada Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [In Ukrainian].

6. Tischler C. Den guten Namen wiederherstellen. Über die Rehabilitierung von Stalin-Opfern in der Sowjetunion.[Tischler, C. Restoring a Good Name. On the Rehabilitation of Stalin's Victims in the Soviet Union] Jahrbuch für historische Kommunismusforschung. 1993. S. 118–125. Retrieved from https://www.kommunismusgeschichte.de/fileadmin/user_upload/JHK/1993/07_JHK1993_Tischler_S._118_125.pdf [In German].

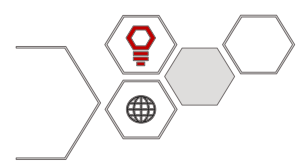
7. Labedz L. Resurrection and Perdition. Problems of Communism. 1963. Vol. XII, no. 2 (March-April). pp. 48–59.

8. Misinkevych L. L. Vysvitlennia protsesu reabilitatsii zhertv politychnykh represii u pratsiakh zarubizhnykh ta vitchyznianskykh doslidnykiv. [Misinkevich, L. L. The Coverage of the Rehabilitation Process for Victims of Political Repression in the Works of Foreign and Domestic Researchers.] Kraieznavstvo. 2002. № 1–4. S. 60–63. Retrieved from <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/bitstreams/34222127-390b-4911-9b9c-5141b06d3ebf/download> [In Ukrainian].

9. Prots O. Ye., Kantor N. Yu. Reabilitatsiia yak instytut natsionalnoho prava ta zakonodavstva: problemy ta shliakhy yikh rozviazannia. [Prots, O. Ye., Kantor, N. Yu. Rehabilitation as an Institution of National Law and Legislation: Problems and Ways to Solve Them] Publichne pravo. 2023. № 1 (49). C.104-112. Retrieved from <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/49/13.pdf> [In Ukrainian].

10. Pro reabilitatsiiu zhertv represii komunistychnoho totalitarnoho rezhymu 1917–1991 rokiv : Zakon Ukrainy [On the Rehabilitation of Victims of Repression by the Communist Totalitarian Regime of 1917–1991: Law of Ukraine] 17.04.1991 № 962-XII. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/962-12> [In Ukrainian].

11. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo udoskonalennia protsedury reabilitatsii zhertv represii komunistychnoho totalitarnoho rezhymu 1917–1991 rokiv : Zakon Ukrainy [On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding the Improvement of the Procedure for the Rehabilitation of Victims of Repression by the Communist Totalitarian

Regime of 1917–1991: Law of Ukraine] 13.03.2018 № 2325-VIII. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/2325-19>. [In Ukrainian].

12. Pro dostup do arkhiviv represyvnnykh orhaniv komunistychnoho totalitarnoho rezhymu 1917–1991 rokiv : Zakon Ukrainy [On Access to the Archives of the Repressive Bodies of the Communist Totalitarian Regime of 1917–1991: Law of Ukraine] 09.04.2015 № 316-VIII. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/316-19>. [In Ukrainian].

13. Pro pravovyi status ta vshanuvannia pamiati bortsiv za nezalezhnist Ukrainy u XX stolitti. Zakon Ukrainy [On the Legal Status and Commemoration of Fighters for Ukraine's Independence in the 20th Century. Law of Ukraine] 9.04.2015 № 314-VIII. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» . Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19> [In Ukrainian].

14. Cubillos-Vega, C. (2023) Reparation Policy in Gendered Political Violence: Gendered Torture During the Dictatorship and the Recent “Social Explosion” in Chile. *Journal of Human Rights and Social Work* 8:205–215 <https://doi.org/10.1007/s41134-023-00248-1>

15. Jain R. (2025) Victim assistance under the Rome Statute: Approach and effectiveness of the Trust Fund for Victims assistance activities *Leiden Journal of International Law*, 38, 641–664 Retrieved from <https://doi.org/10.1017/S0922156524000608>

16. Gentile, M. (2025). War memorialization and nation-building in Ukraine. *Eurasian Geography and Economics*, 66(7), 765–792. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/15387216.2025.2498159>